

A nyilvános táncoktatás szabályozásának kialakulása (1896–1925)

A nyilvános táncoktatás Magyarországon a 19. század második felétől a 20. század közepéig nem előadó-művészeti, netán művészetpedagógiai probléma volt, hanem egyrészt erkölcsrendészeti ügy, másrészt – a magán-tánciskolák tulajdonosai, üzemeltetői, valamint az ott dolgozó tanerők szempontjából – gazdasági és foglalkoztatáspolitikai kérdés. A táncoktatás intézményesülésének folyamata 1896-tól 1951-ig a belügyminiszter felügyelete alatt bontakozott ki. Mégpedig két módon: egyrészt a táncmesterek saját érdekképviselői szervezetének állam általi elismerése, másrészt a táncoktatás és a táncitanítóképzés rendészeti úton történő szabályozása révén.

Táncmesterek és tánciskolák

A táncmesterek a 19. század végéig egymástól függetlenül működtették iskoláikat. 1891-ben Budapesten 19 táncitanító volt, de csak kilenc nyilvános tánciskolában folyt oktatás, vezetőik között volt id. Róka (Fuchs) Gyula (1846–1899) és az operaházi balettmester Mazzantini Lajos. A szervezett együttműködés ötlete Bajlós Bertalan nagykőrösi táncmester fejében fogant meg. Felkereste a két említett mestert és rábeszélte őket arra, hogy hozzák létre a Magyarországi Táncitanítók Egyesületét. A felhívást végül Mazzantini, Bajlós, Róka és Dabis Antal ügyvéd jegyezték. Az 1891 novemberében kiküldött nyomtatvány alapján 59 táncmester jelent meg az 1891. december 27–28-án, a Mazzantini és Fiedler Ferenc Budapest, Dalszínház u. 10. szám alatti iskolájában tartott alakuló közgyűlésen, amelyen kimondták a Magyarországi Táncitanítók Egyesülete megalakulását. Az első tisztikarban elnök lett Mazzantini, alelnökök id. Róka Gyula és Bleuer József. Bajlós csak választmányi tagságot vállalt. A jóváhagyott alapszabályok bemutatására az 1892. augusztus 20-ai közgyűlésen került sor. A következő években személyi ellentétek élezték a belső viszonyokat, ezért Mazzantini 1893 májusában lemondott. Az 1893. augusztus 20-án tartott közgyűlés Herczenberger Józsefet választotta elnökké, id. Róka Gyulát és Kinsky Károlyt alelnökké. Bajlós visszavonult Nagykőrösre.¹

Az egyesület tagjait élénken foglalkoztatta szakmájuk érdekeinek védelme. Az új vezetőség ezért határozatot hozott arról, hogy akik 1892. augusztus 20. előtt legalább tíz éven át, hatóságilag igazolt módon kizárólag táncitanítással foglalkoztak, megkapják az egyesület táncitanítói oklevelét, míg a többieknek vizsgát kell tenniük. Magyarországon az 1. sorszámu táncpedagógusi diplomát 1892-ben – még ha államilag el nem ismert módon is – Csada Sándor hódmezővásárhelyi táncmester kapta meg.² A tíz éves gyakorlat alapján összesen 64-en kaptak oklevelet.³

A választmány ezt követően a mai szóval kommunikáció fejlesztésére fókuszált.

Herczenberger indítványára 1894. október 1-jén Kecskeméten megjelent a Magyarországi Táncitanítók Egyesületének hivatalos sakközlőnye, a *Táncitanítók Lapja* első évfolyamának 1. (mutatvány)száma. A lap szerkesztője Bodnár Sándor, munkatársa Kovács Tivadar lett. A lap a második világháborúig kisebb megszakításokkal folyamatosan megjelent, szerkesztői sűrűn váltották egymást, de legtöbbször id. Róka Gyula és fiai, Róka Gyula (1876–196?) és Róka Pál (1877–1924), továbbá Kovács Tivadar vezették.⁴

Az állami szabályozás első lépései

Az egyesület legfőbb célja a táncoktatás állami szabályozásának elérése volt. Ez jelenthette volna munkájuk jövőbeni biztosítékát. E célból folyamatosan beadványokkal bombázták a

belügyminisztert, és megnyerték Münnich Aurél országgyűlési képviselőt, hogy tárgyaló delegációjukat több alkalommal vezesse. Eredményt azonban nem értek el.⁵

Végső megoldásként az egyesület közvetlenül az országgyűléshez fordult, és sikerült elérniük, hogy a nyilvános tánctanítás szabályozására vonatkozó kérvényüket előterjesszék. Az ügy most már „felülről”, hivatalból került át a belügyi tárcához, ahol elkezdődött a jogszabály előkészítése. Mindezek nyomán Perczel Dezső belügyminiszter aláírásával 1897. évi szeptember hó 9-én jelent meg a nyilvános tánctanítás szabályozásáról szóló 50.743/1896.B.M. számú rendelet, és 1897. október 1-jén lépett hatályba.⁶

A hazai táncoktatást érintő első jogszabály preambulumban a jogalkotó kifejtette, hogy „a Magyarországi Táncitanítók Egyesületének a táncitanítói rendtartás megalkotása tárgyában a magyar országgyűlés képviselőházához benyújtott, és a magyar képviselőház részéről nekem kiadott emlékiratából arról győződtem meg, hogy különösen az úgynevezett nyilvános tánciskolák intézménye, vagyis azok, amelyek nem egyes tan- és nevelőintézetekben vagy családoknál állanak fenn, hanem bárki részére hozzáférhetők, erkölcsrendészeti szempontból szabályozást igényelnek”. Ezért elhatározta a kérdéskör rendezését, amelyhez a felhatalmazást az 1879. évi XL. tc., azaz a kihágásokról szóló büntető törvénykönyv 1. §-a biztosította. A rendelet szerint a nyilvános táncoktatáshoz rendőrhatalmú engedély szükséges, amely csupán megbízható és kifogástalan előéletű személyeknek adható. Közülük is előnyben részesítendőek azok, akik szakképzettségüket oklevéllel, vagy a magyarországi táncitanítók egyesülete részéről kiadott bizonyítvánnyal igazolják. Külföldi állampolgárok csak belügyminiszteri engedéllyel taníthatnak. A nyilvános tánciskolák óráin a gyermekek és a felnőttek külön oktathatók, a gyermekek legfeljebb este kilencig, a felnőttek pedig a hatóságilag megállapított zenélési zárórán belül. Zenekíséretként zongora vagy hegedű használható. Az órákat a hozzátartozók kivételével idegenek nem látogathatják. Az oktatásért csak az előre megállapított és az engedélyokmányban számszerűleg feltüntetett díjak szedhetők. Ételeket, italokat semmilyen formában nem lehet behozni vagy árusítani, kivéve a frissítőül szolgáló ivóvizet, gyümölcslevet vagy a nyers gyümölcsöt. Az oktatási helyiségekben a táncórák alatt tilos a dohányzás. A szabályok ellen vétők kihágást követnek el, amely 50 krajcártól (1 koronától) 100 forintig (200 koronáig) terjedő pénzbüntetéssel, behajthatatlanság esetén három órától tíz napig terjedő elzárással büntethető. Súlyosabb vagy ismétlődő esetben a táncmesterek engedélye ideiglenesen vagy véglegesen visszavonható.

A jogszabály megjelenése az egyesület nagy sikerének bizonyult, Münnich Aurélt halálából 1898-ban dísztaggá választották. Nem véletlen, hogy az 1893-ban visszavonult Bajlós Bertalan ismét felbukkant az egyesületben, s az 1897. december 29-ei közgyűlésen rögtön elnökké is választották, id. Róka Gyula és Alföldy Károly alelnöksége mellett. Bajlós 1895 decemberében táncitanító-iskolát nyitott Budapesten, a Dalszínház u. 10-ben, feltehetőleg a Mazzantinitől átvett helyiségekben, aki a Dalszínház u. 12-ben immár Ziegler Józseffel társult. Az 1898. augusztus 27-ei közgyűlés határozatot hozott a Táncitanítók Képezdéje létrehozásáról, s a megnyitó ünnepséget másnap meg is tartották. A képezde igazgatója Bajlós, tanárai Pini Henrik és Róka Pál lettek. A szeptember 1-jén indult táncitanítói tanfolyam 11 résztvevővel egy hónapig tartott, naponta 10-12 óráig. Az egyesületi tagok tandíjat nem fizettek. A záróvizsgát szeptember 30-án Ziegler és Pini Andrássy út 25. szám alatti tánctermben tartották, erről minden fővárosi napilap beszámolt. A vizsgán megjelent Smeraldi Cézár operaházi balettmester is. Bajlós az elnöki tisztségét 1901. december 29-ig viselte.⁷ A képezdének ekkor még nem volt tankönyve, az első átfogó munka, Róka Pál tollából, csak két év múlva jelent meg.⁸

Bár a Magyarországi Táncitanítók Egyesületét az 1896-os rendeletben nevesítették, a szakmai érdekképviselőt kevesellte a protekcionizmus mértékét, mert a jogszabályt a hatóságok – kényelemből – szabadon értelmezték. A képzett táncmesterek „előnyben részesítése” üres szófordulat maradt, ezért az egyesület folyamatosan újabb kérvényekkel kereste meg a

belügyi tárcát, minden eredmény nélkül. Némi sikert jelentett 1902-ben Rudnay Béla fővárosi rendőrfőkapitány leirata, amelyben a kizárólag tánctanítással foglalkozó és Budapesten adózó tánctanítók részére a határozott időre szóló engedélyek helyett állandó engedélyek kiadását tette lehetővé.⁹

A fejlődést jelezte, hogy az 1902. augusztus 25-én megnyílt tánctanítói tanfolyam már két osztályból állt: tanítójelöltekből (16 fő) és továbbképzősökből (4 fő).¹⁰ 1903-tól a táncmesteri vizsgához előírták négy középiskola elvégzését is.¹¹ 1904-ben azonban a korábban kialakult személyi ellentétek a szakma megosztásához vezettek: Hercz Márton vezetésével – őt hamarosan Bajlós váltotta – megalakult a Vidéki Tánctanítók Egyesülete, a balettnövendékként az Operaházhoz is megjárta Saphir Imre pedig – Mazzantinivel együttműködve, akinek egy időben segéde is volt – létrehozta a Táncmesterek Országos Egyesületét (az elnök 1906-ig Mazzantini, utána 1920-ig Saphir). Ez utóbbi alapszabályát a felügyeleti szerv 1904. december 20-án hagyta jóvá, s *Tánctanítók Közlönye* címmel hamarosan saját lapot indított. Ettől kezdve másfél évtizeden át folyamatosan napirenden volt az egyesülés, de a tárgyalások – különböző intenzitással – mindvégig sikertelenül zajlottak, ellenben elvonták az erőt és a figyelmet a fontosabb ügyektől.¹² Az 1901-ben megválasztott Kinsky Károly lemondása után, 1905. augusztus 20-án Róka Pált választották a Magyarországi Tánctanítók Egyesülete elnökévé, aki e tisztét 1907. augusztus 22-ig, majd 1908. augusztus 29-től 1909. december 29-ig, végül 1911. augusztus 20-tól 1921. január 12-ig viselte. 1907-08-ban Ziegler József, 1909-11-ben Kovács Tivadar volt az elnök. A gyakori elnökváltások főleg taktikai okokból következtek be: a másik két szervezettel történő egyesülés reményében a tagok mindig az aktuálisan leginkább elfogadott táncmestert emelték az elnöki székbe.¹³

A nyilvános tánctanítás második szabályozása

A szervezeti változások azonban nem kerültek el a belügyi tárca figyelmét. A miniszter 1906-ban részben hatályon kívül helyezte és kiegészítette az 1896-os jogszabályt. Az 1906. május 25-én Hadik János államtitkár által szignált és június 1-jén hatályba lépett 25.797/1906.B.M. számú körrendelet bevezetője szerint a korábbi rendelet „néhány intézkedései az időközben szerzett tapasztalatok szerint visszaélésekre és a közönség kijátszására szolgáltatván alkalmat, azt hatályon kívül helyezem”. Az új szabályozás a rendőrhatalósági engedély érvényességét fél évre korlátozta. Az iskolák működtetői a továbbiakban csak „megbízható, kifogástalan előéletű s jó magyar állampolgárok” lehettek, akiknek szakképzettségét „a belügyminiszter által láttamozott alapszabályokkal bíró és tánctanítói tanfolyamot fenntartó táncmesteri egyesülettől” nyert bizonyítvány, illetve oklevél igazolhatja. A külföldiek akkor is csak miniszteri engedéllyel taníthattak, ha szakképesítésüket belföldön szerezték. (Az 1906. előtt szerzett működtetői jogokat a rendelet nem érintette.) A gyermekek és felnőttek közötti választóvonalat a 15. életév betöltésében határozták meg. A felnőttek tanítási órái este 11-ig tarthattak. Zenekíséretként ezentúl „bármily polifon hangszer, vagy legfeljebb három tagból álló zenekar használható”. A szankcionálás formái nem változtak.¹⁴

A tárca tehát az összes szakmai szervezetet beemelte a rendeletbe, eredményesen gyakorolva ezzel az „oszd meg és uralkodj” elvet. A Magyarországi Tánctanítók Egyesülete rögtön memorandumot intézett a belügyminiszterhez, kifogásolva a rendeletből szerintük hiányzó szabályokat. 1906. augusztus 27-én az egyesület Róka Pál elnök által vezetett delegációját Andrassy Gyula belügyminiszter fogadta, de a külföldi oklevelek betiltására és a tánctanítói rendtartás kiadására vonatkozó kérelmet nem támogatta, jöllehet hamis külföldi oklevélhez könnyen hozzá lehetett jutni.¹⁵

1910-ben átmeneti sikerként már a minisztériumban volt a Magyarországi Tánctanítók Egyesülete és a Táncmesterek Országos Egyesülete közös alapszabály-tervezete, sőt a két szervezet 1910 júniusában közös tanfolyamot és vizsgát tartott. A 9 fős tanfolyam igazgatója

Mazzantini Lajos, tanárai Bajlós Bertalan, Kovács Tivadar és Róka Pál voltak. A két szervezet a továbbiakban más ügyekben is együttműködött: delegációt küldtek a belügyminiszterhez kényszerfúzió elrendelése végett a vidéki egyesület „nyakra-főre osztogatott oklevelei” miatt. Közben az Urbán Lajos táncmester által Kisújszálláson 1909-ben alapított és 12 éven át elnökölt Magyar Táncmesterek Egyesülete, mint a negyedik szakmai szervezet borzolta a kedélyeket azzal, hogy itt három (!) napos tanfolyamok alapján, postai utánvétellel lehetett táncitanítói oklevélhez jutni.¹⁶ A tárca azonban adminisztratív eszközökkel nem kívánt beavatkozni. Így az együttműködési kedv lanyhult, sőt 1912-ben a Táncmesterek Országos Egyesülete Saphir Imre vezetésével ismét különvált, a Táncitanítók Egyesülete pedig újra önálló tanfolyamokat tartott. Róka Pálnak a minisztérium által is támogatott javaslatát, amely szerint a táncitanítói okleveleket nem az egyesületek, hanem az általuk közösen fenntartott és a minisztérium biztosának ellenőrzése alatt működő vizsgabizottság állítaná ki, a többi szervezet elutasította. Az oklevélkiadás ugyanis a zavarosban halászóknak remek üzleti lehetőségnek bizonyult. 1913-ban kis híján létrejött az ötödik szakmai szervezet: a makói Schwartz Miksa kezdeményezésére 1913 augusztusában Szegeden összeült a Délvidéki Táncmesterek Egyesületének alakuló közgyűlése, de a rendezvény eredménytelenül zárult.¹⁷ Az első világháború alatt a Magyarországi Táncitanítók Egyesületének működése 1917 szeptemberéig szünetelt. A Tanácsköztársaság alatt az egyesületet feloszlatták, helyébe 1919. április 6-án a rövid életű Magyarországi Táncitanítók Szakszervezete lépett. A háború és a proletárdiktatúra következményeként megerősödő kormányzati központosító törekvések nem hagyták érintetlenül a táncszakmát sem: 1919 novemberében a Táncitanítók Egyesülete beadványban hívta fel a belügyminiszter figyelmét a táncmesteri oklevelek körüli anomáliákra, amelynek eredményeként a vizsgáztatási jogot az összes egyesületektől visszavonták és Budapest Székesfőváros Tanácsának adták. A krízishelyzetben a korábban halogatott fúzió gyorsan megvalósult. 1920 szeptemberében a Magyarországi Táncitanítók Egyesülete, a Táncmesterek Országos Egyesülete és a Magyar Táncmesterek Egyesülete kimondták feloszlásukat, és előbb Endrédy Márton, majd Róka Pál ideiglenes elnökletével elhatározták a Magyar Táncitanítók Országos Szövetsége (MTOSZ) megalakítását. (Endrédy 1920 májusában már megpróbálkozott az új szövetség létrehozásával.) A belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabályok alapján 1921. január 17-én tartott közgyűlésen az új szövetség véglegesen megalakult, elnökké Brada Edét, az operaház balettmesterét, ügyvezető elnökké Róka Gyulát, alelnökké Kovács Tivadart választották, 1922-től Gaubek Rezső titkár lett.¹⁸ Róka Gyula nem vezetett magániskolát, Brada Ede tánciskolája a Királyi Pál u. 7-ben, Gaubek Rezsőé Kispesten, a Fő u. 12-ben működött. Kovács Tivadar a Pesti Vigadóban tartott fenn iskolát.¹⁹

Az új szövetség célul tűzte ki állami felügyeletű képezde és továbbképző iskola létrehozását, valamint a saját vizsgáztatási jog megszerzését, de egyelőre csak a táncmesteri oklevelek revízióját és a képzés ideiglenes szabályozását könyvelhette el sikerként.²⁰ Ez akkor is igaz, ha a MTOSZ-nak a belügyi tárcához e tárgyban benyújtott memorandumában szereplő, a tanfolyamra, a vizsgáztatásra és az engedély megadására vonatkozóan a szövetség kizárólagosságát igénylő igények nem így teljesültek. A fővárosi tanácshoz áthelyezett vizsgáztatásban ugyanis a szakmai szervezet részt vehetett. A belügyminiszter ideiglenes táncmesterképesítő vizsgabizottságot jelölt ki, amelyben Róka Gyula és Vogel Imre is helyet kapott. 1922. május 29–30-án lezajlott a táncmesteri vizsga, amelyen 71 jelöltből 37 fő megfelelt. A jelentkezőknek középiskolai végzettséggel kellett rendelkezniük. A MTOSZ saját képezde létrehozásával segítette a felkészülést, ennek igazgatója Róka Pál volt. A bizottság elvégezte a korábban nagy számban kiadott oklevelek felülvizsgálatát, 260-ból 111-et hagytak jóvá.²¹

A mozdulatművészet megjelenése

Nyugat-európai és amerikai hatásra a 20. század elején jelentek meg Magyarországon a később egységesen mozdulatművészet vagy mozgásművészet néven definiált irányzatok és az ezeket oktató iskolák. A mozgalom hazai fejlődésének bemutatása meghaladja e közlemény kereteit.²² Azt azonban rögzíthetjük, hogy Budapesten megnyílt magániskolák között a három legjelentősebb irányzatot a Bess Mensendieck-féle női testképzés alapjain álló Madzsar Alice (1877–1935), illetve „higiéniai és esztétikai testnevelő” iskolája (alapítva: 1912);²³ az Isadora Duncan-féle szabadtánc irányzatot és Raymond Duncan mozdulatelméletét ötvöző Dienes Valéria (1879–1978), illetve „Orkesztikai Iskolá”-ja (alapítva: 1912/1914, szünetelt 1920–26 között, megszűnt: 1944);²⁴ valamint az Emile Jaques-Dalcroze-féle ritmikus tornát adaptáló Szentpál Olga (1895–1968), illetve mozgásművészeti iskolája, a „Szentpál-iskola” (alapítva: 1919, szünetelt 1942–45 között, megszűnt: 1947)²⁵ jelenítették meg. Madzsar Alice halála után a róla elnevezett Mozdulatművészeti és Testkultúra Intézet Gottschlig Iza és M. Róna Magda vezetésével működött tovább 1939-es betiltásáig. Az újabb kutatások a később megnyílt intézmények közül a Kállay Lili (1900–1996) által vezetett Kállay mozgásművészeti iskolát, (alapítva: 1922, megszűnt: 1950), valamint a Berczik Sára (1906–1999) által vezetett iskolát (alapítva: 1932, megszűnt: 1948) is a meghatározó intézmények között tartják számon.²⁶ Dienes Gedeon e két iskolavezetőt, Mirkovszky Máriával (1896–1987, iskolája megnyílt: 1924, megszűnt: 1948/49) kiegészítve, az ún. átmentő generációhoz sorolja.²⁷ Az iskolák a vezetőjük (tulajdonosuk) külföldön szerzett diplomája és tanítási engedélye alapján indították a tanfolyamokat, ezek díjazását a növendékekkel, illetve szüleikkel kötött egyedi megállapodások tartalmazták. A kurzusok keretében nyilvános bemutatókat szerveztek (az elsőt Dienes Valéria Orkesztikai Iskolája 1917. április 1-jén az Uránia Színházban), később színházszerű előadásokat tartottak.²⁸ A műfajról szóló első hazai publikáció is Dienes Valéria nevéhez fűződik *Művészet és testedzés* címmel 1915-ben.²⁹ A mozgalom térnyerésére jellemző, hogy 1928-ban az országban 250-300 okleveles mozdulatművész volt, s 1936-ban a telefonkönyv szerint 34 mozdulatművészeti iskola működött a fővárosban.

1919-ben, a Tanácsköztársaság alatt a Közoktatásügyi Népbiztosság Női Testnevelési Főiskola felállítását tervezte, erről július 14-én értekezletet is tartottak. A testnevelési ügyek előadója Bierbauer Clarissa mozdulatművész volt. Az előkészületi munkába Madzsar Alice-t is bevonták, aki július 11-én írásban nyújtotta be észrevételeit. A proletárdiktatúra bukása miatt az elképzelés nem valósult meg.³⁰ A húszas évek elején a frissen hivatalba lépett Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter kiemelt figyelmet fordított az ifjúság nevelésére, különösen az iskolai testnevelés fejlesztésére. Az országgyűlésben többször hangot adott álláspontjának, hogy a testnevelést és sportot be kell illeszteni az iskolai tantárgyak közé, az nem a magasabb társadalmi rétegek kiváltsága. Miniszterként hozzálátott a testnevelésről szóló 1921. évi LIII. tc. végrehajtásának, illetve az Országos Testnevelési Alapról szóló 1924. évi III. tc. megalkotásának. „A testnevelésnek az a feladata, hogy az egyének testi épségének és egészségének megóvása, lelki és testi erejének, ellenálló képességének, ügyességének és munkabírájának kifejlesztése által megjavítsa a közegészség állapotát, gyarapítsa a nemzet munkaerejét” – mondta ki a testnevelési törvény 1.§-a és hozzátette: az állam „támogatja azokat a társadalmi alakulatokat, melyek testneveléssel komolyan foglalkoznak s működésük nemzeti irányával a támogatást megérdemlik.” (2.§ 3. pont)³¹

A kultusztárca más szempontból is zavarta a belügyminiszter érdekkörét. Az iskolai táncanfolyamok vezetőinek képesítéséről 1924-ben kiadott rendelet szerint az intézeti és iskolai táncoktatást a jövőben a VKM fogja szabályozni, ezért felhívták az igazgatók figyelmét, hogy a tantestületben is csak tánctanítói oklevéllel rendelkezők taníthatnak táncot.³²

A táncmesterképzés és a nyilvános tánctanítás újabb szabályozása

Az 1925. év jelentős eseménye az, hogy a táncmesterképzést és a nyilvános tánctanítást Rakovszky Iván belügyminiszter az 1925. évi május hó 28-án kelt és június 8-án hatályban lépett 229.230/1925.B.M. számú körrendeletében minden addiginál részletesebben újrászabályozta.³³ Ez meghatározta a nyilvános tánctanításra jogosító képesítést és ennek megszerzési feltételeit; a nyilvános tánctanításra jogosító rendőrhatósági engedély kiadását; a nyilvános tánciskolák és a táncolás módjának ellenőrzését; valamint a zenei (ritmikus) tornatanfolyamok engedélyezését. A szabályok megszegése továbbra is kihágásnak minősült, amely 15 napig terjedő elzárással és egymillió koronáig terjedő pénzbírsággal büntetendő. Az 1896. és 1906. évi jogszabályokat hatályon kívül helyezték. A rendelet szerint nyilvános tánctanítással csak az foglalkozhat, illetőleg táncintézetet csak az tarthat fenn, akinek megfelelő képesítése (oklevele) és ennek alapján kiadott rendőrhatósági engedélye van. Megfelelően képesítettnek azt a táncmestert kell tekinteni, aki a) olyan táncmesteri oklevéllel rendelkezik, amelyet 1918. november hó 1-je előtt az annak idején ilyen oklevelek kiadására feljogosított, hatóságilag láttamozott alapszabállyal rendelkező táncmesteri egyesületek állítottak ki; b) 1918. november hó 1-jétől 1922. május hó 31-ig akár az a) pont alatt említett egyesületek, akár a belügyminiszter felhatalmazása alapján ideiglenesen működött táncmesterképesítő vizsgabizottság által kiadott olyan táncmesteri oklevéllel rendelkezik, amely belügyminiszteri megerősítő záradékkal és pecséttel van ellátva; c) 1922. május hó 31. után a belügyminiszter által kiküldött vizsgálóbizottság előtt sikerrel letett vizsgája alapján a miniszteri biztos és a vizsgabizottság tagjai által aláírt táncmesteri oklevelet kapott. Akik a c) pontban említett vizsgán nem feleltek meg, 1925 folyamán egy alkalommal kérhetik javítóvizsgára bocsátásukat. A továbbiakban nyilvános tánctanításra jogosító képesítést, illetve táncmesteri oklevelet csak az kaphat, aki a belügyminiszter által újabb rendelkezésig, átmenetileg a Magyar Táncitanítók Országos Szövetsége kebelében felállítandó táncmesterképző tanfolyamot elvégezte és a képesítő vizsgát sikerrel letette. A tanfolyamra csak az a magyar állampolgár vehető fel a) aki a középiskola hat osztályának vagy ezzel egyenlő képesítésű iskolának, illetve a színművészeti akadémiának sikeres elvégzését igazolja, vagy akinek tornatanítói, óvónői képesítése van (az iskolai végzettség igazolása alól a miniszter kivételesen felmentést adhat); b) aki jó erkölcsű, büntetlen előéletű; c) hazafias magatartása kifogás alá nem esik. Külföldi csak belügyminiszteri engedéllyel vehető fel a tanfolyamra. A tanfolyam szervezeti szabályzatára és a felvételi bizottság összeállítására a miniszter külön rendeletet helyezett kilátásba. A rendelet hatályba lépésétől számított 60 napon belül minden addig kiadott, nyilvános tánctanításra jogosító engedély hatályát veszttette, de a rendőrhatóságok kötelesek a régi engedélyek megújítására vonatkozó kérelmeket soron kívül elbírálni.

A nyilvános tánctanításra jogosító, ugyanarra a helyiségre legfeljebb egy évig érvényes rendőrhatósági engedély kiadása szempontjából minden tánctanítást nyilvánosnak kell tekinteni, amely nem a szülők lakásán és azok felügyelete mellett történik. Engedély csak annak a magyar állampolgárnak adható, aki a) nagykorúságát igazolja; b) a fentiekben felsorolt valamely képesítéssel rendelkezik (ez az oktatósegédre is vonatkozott); c) feddhetetlen előéletű és jó erkölcsű; d) hazafias magatartást tanúsít. Külföldiek, még ha belföldön szereztek megfelelő képesítést; csak a belügyminiszter határozott időre szóló és bármikor visszavonható engedélye alapján foglalkozhattak nyilvános tánctanítással. Magyar állampolgár külföldön szerzett táncmesteri oklevéllel belföldön csak külön szakvizsga letétele után foglalkozhatott nyilvános tánctanítással. Ün. „régi jogon” engedélyt kaphatott az oklevéllel nem rendelkező táncmester is, ha rendőrhatósági engedéllyel igazolta, hogy legalább 1905-ben vagy azt megelőzően nyilvános tánctanítással foglalkozott. Az adminisztrációt jelentősen növelte, hogy az engedély-kérelemhez csatolni kellett a tanításra szolgáló helyiség vázrajzát, amely közegészségügyi, közrendészeti és erkölcsrendészeti szempontból kifogás alá nem esik; továbbá a tanfolyam időbeosztását és a beszédni kívánt

díjakat. Csatolni kellett a tanítandó táncok jegyzékét, is, egyben előírták, hogy valamint minden táncmester köteles a magyar nemzeti táncokat (csárdás, körmagyar, palotás stb.) legalább a külföldi táncokkal egyenlő óraszámban tanítani. Zenekísérettől az iskolaszerűséggel összeegyeztethető valamely hangszer (zongora stb.), vagy legfeljebb három tagból álló vonószekerek alkalmazható. A „nyilvánvalóan a jó ízlésbe ütköző” táncok tanítása nem engedélyezhető. Nyilvános táncoktatás csak iskolaszerűen folytatható. A tánciskolákban a gyermekeket és felnőtteket külön csoportban kell oktatni, a választóvonal férfiakkal a betöltött 18. életév, nőknél a 16. életév. A gyermekek oktatása este 8 óráig, a felnőtteké éjjel 11 óráig tarthat. Az órákon csak a tanulók szülői vagy hozzátartozói lehetnek jelen. A frissítőül szolgáló ivóvíz, gyümölcsle és nyers gyümölcsök kivételével semmiféle étel és ital nem árusítható vagy szolgálható ki. A záróvizsgához külön rendőrhatalósági engedélyt kell kérni, ekkor a fenti tilalmak felfüggeszthetők. A bármely napszakban megtartható tanfolyamokon kívül egyesek részére külön leckeórákat is lehet adni. A felnőttek részére tartani szokott közös gyakorló leckeórák azonban csak vásár- és ünnepnap – legfeljebb este 11 óráig – adhatók. Ezek időpontját az illetékes rendőrhatalóságnál be kell jelenteni. Ilyen – szintén csak iskolaszerűen tartható – gyakorló leckeórákon csak a 18. életévüket betöltött férfiak és nők vehettek részt.

A nyilvános tánciskolák működésének és a táncolás módjának ellenőrzésére havonként legalább egyszer a rendőrhatalóság köteles, lehetőleg a Magyar Táncoktatók Országos Szövetsége kiküldöttjének közreműködésével, és erről negyedévente összesítő jelentést küld a belügyminiszternek. A miniszter a tánciskolákat saját kiküldöttjével is ellenőrizhette. A közérkölcös vagy a jó ízlést megtartását a rendőrhatalóság a nyilvános bálók, táncestélyeken is figyelemmel kísérte.

A „zenei (ritmikus) tornatanfolyamok” szabályozására azért kerülhetett sor, mert a rendészeti jogalkotást összhangba kellett hozni a testnevelési törvény 10.§-a alapján létrejött Országos Testnevelési Tanács (OTT) hatáskörével. A rendelet kimondta, hogy a bármely elnevezés alatt rendezett ilyen jellegű kurzusok tartása általánosságban nem esik az e rendeletben szabályozott táncoktatás fogalma alá, ám e tanfolyamok is kizárólag személyhez kötött rendőrhatalósági engedély alapján folytathatók. A rendőrhatalóság az engedélyt – a feddhetetlenségi és hazafiassági elvek és a megfelelő helyiség ellenőrzése mellett – az OTT a folyamódó képzésére és rátermettségére vonatkozó véleménye kikérése után adhatja ki. Ha az OTT az engedély megadását nem javasolja, az engedély kiadása a belügyminiszter döntésétől függ. A ritmikus torna- vagy táncanfolyamok vezetői kötelesek voltak további működésük folytatására a rendelet hatályba lépésétől számított harminc napon belül engedélyt kérni.

A rendeletnek való megfelelést a belügyi tárca gyors ütemben megvizsgálta. Ennek érdekében Tomcsányi Kálmán miniszteri tanácsos végigellenőrizte a tánciskolákat.³⁴ A ritmikus tornatanfolyamok kontrollálása pedig Dienes Valéria emlékei szerint úgy történt, hogy az OTT felhívta a mozdulatművészeti jellegű magániskolák vezetőit, hogy „egy szakbizottság előtt jelenjenek meg növendékeikkel és mutassák be az általuk képviselt mozdulatrendszer anyagát. (...) Udvariasan megköszönték a bemutatót (...) és nem volt számomra ennek a bemutatásnak semmi más következménye, mint az, hogy a továbbiakban senki sem zavart iskolám továbbműködtetésében.”³⁵

Ezzel egy időben lezajlott a nyilvános táncoktatásra jogosító oklevél megszerzéséhez szükséges képesítő vizsga is. A belügyminiszter 1925. május 28-án kiadott, 231.391/1925. B.M. számú körrendelete a vizsga időpontját 1925. június hó 25-én délelőtt 9 órára tűzte ki, a Magyar Táncoktatók Országos Szövetsége helyiségében.³⁶ A jelentkezési határidő június 15. volt, elsősorban azok számára, akik az 1922–24 folyamán megtartott valamely vizsgán nem feleltek meg, vagy azokon önhibájukon kívül nem jelenhettek meg. A vizsga díja 50 aranykorona, a vizsgabizottság elnöke Tomcsányi Kálmán, a belügyminisztérium igazgatási-

rendészeti osztályának vezetője, jegyzője az osztály egyik kiküldött tagja volt. A bizottság rajtuk kívül a táncoktatással és testneveléssel szakszerűen foglalkozók köréből kijelölt három tagból állt: Gaubek Rezső, Róka Gyula és Sárossy János testnevelésügyi előadó. A vizsgán megfeleltek a rendelet függelékeként közölt mintának megfelelő oklevelet kapták.³⁷ Az 1925-ös rendeletekkel tehát megkezdődött a táncmesterképzés és a nyilvános tánctanítás szabályozásának differenciálódása.³⁸

Jegyzetek

¹ Róka Pál: A Magyarországi Táncitanítók Egyesületének harminc éves története 1891–1921. Budapest, 1923. 13–22. o.

² Uo. 22. o. Az egyik vizsga gyorsírással, szó szerinti jegyzőkönyve fennmaradt, lásd: uo. 28–32. o.

³ Uo. 35. o.

⁴ Róka Pál, i. m. 120. o.

⁵ Uo. 27–28. o. Pedig az 1856-ban született, tehát ekkor igen fiatal Münnich Aurél sikeres politikus lehetett, hiszen ötször választották meg képviselőnek: 1884, 1887, 1892, 1897, 1901. Lásd: Ilonszki Gabriella: Képviselők és képviselő Magyarországon a 19. és 20. században. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009. 301. o.

⁶ 1897. évi 50.743/1896.B.M. számú körrendelet a nyilvános tánctanítás szabályozása tárgyában = Magyarországi Rendelet Tára, 31. évf. 1897. 393–395. o. A jogszabály a hivatalos lapban ettől eltérő címmel jelent meg: 50.743/V-B. számú körrendelet a táncoktatás rendtartásának tárgyában = Budapesti Közlöny, 1897. 210. szám, szeptember 14. 1–2. o.

⁷ Táncitanítók Lapja, 5. évf. 9. szám, 1898. szeptember 15., 7. o.; Róka Pál: A Magyarországi Táncitanítók Egyesületének harminc éves története, i. m. 35–48. o. Az Operaházzal szembeni Andrassy út 25. adott helyet az 1930-as évek közepétől Nádas Ferenc magániskolájának, 1950 után pedig az Állami Balett Intézetnek.

⁸ Róka P. Pál: A táncművészet tankönyve. Elméleti és gyakorlati szaktankönyv. A Magyarországi Táncitanítók Képezdéje tanári kara által megállapított tanterv anyaga. Nagy-Kőrös, 1900.

⁹ Róka Pál, i. m. 49. o.

¹⁰ Uo. 52. o.

¹¹ Uo. 57. o.

¹² Uo. 58–60. o.

¹³ Róka Pál, i. m. 76, 119. o.; Gaubek Rezső megnyitó ünnepi beszéde. Magyar Táncitanítók Országos Szövetsége diszközgyűlése = Táncitanítók Lapja, 39. évf. 5–6. szám, 1933. május–június, 3. o.

¹⁴ 25.797/1906.B.M. számú körrendelet a nyilvános tánctanítás szabályozásáról = Budapesti Közlöny, 1906. 134. szám, június 9. 4. o., illetve Magyarországi Rendelet Tára, 40. évf. 1906. 615–619. o.

¹⁵ Táncitanítók Lapja, 13. évf. 2. szám, 1906. július 15., 6–8. o.; Róka Pál: A Magyarországi Táncitanítók Egyesületének harminc éves története, i. m. 65–66, 80. o.

¹⁶ Vö: Róka Pál, i. m. 255. o.; Gaubek Rezső, i. m. 3. o.

¹⁷ Róka Pál, i. m. 77–78, 86–90, 95–96, 102–106. o.

¹⁸ Uo. 111–118. o.; Gaubek Rezső, i. m. 3. o.

¹⁹ Róka Pál, i. m. 187, 198, 216, 235. o.

²⁰ Táncitanítók Lapja, 32. évf. 4–5. szám, 1926. április–május, 1. o.

²¹ Táncitanítók Lapja, 28. évf. 2. szám, 1922. február 5., 3. o.; 28. évf. 6. szám, 1922. június 15., 2. o.; 32. évf. 4–5. szám, 1926. április–május, 1. o.

²² A mozdulatművészetéről lásd: Dienes Gedeon: A mozdulatművészet története. Orkesztika Alapítvány, Budapest, 2005²; Lenkei Júlia (összeáll.): Mozdulatművészet. Dokumentumok egy letűnt mozgalom történetéből. Magvető Könyvkiadó – T-Twins Kiadó, Budapest, 1993; Lenkei Júlia: A mozdulatművészet Magyarországon. Vázlatos történet. Veszprémi Egyetemi Kiadó, 2004; Lenkei Júlia: A mozdulatművészet. In: Gajdó Tamás (szerk.): Magyar színháztörténet III. kötet, 1920–1949. Magyar Könyvklub, Budapest, é. n. (2005) 920–965. o.; Fuchs Livia: Egy elfelejtett egyesület dokumentumaiból. In: Péter Márta (szerk.): Táncművészeti dokumentumok 1990. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 1990. 67–93. o.; Fenyves Márk: Dokumentumok tükrében – A magyar mozdulatművészeti iskolák vitái. In: Kővágó Zsuzsa (szerk.): Táncudományi Tanulmányok 2002–2003. Magyar Táncudományi Társaság, Budapest, 2005. 75–106. o. Legújabb: Vincze Gabriella – Faludy Judit (ed.): Mouvement – rythme – danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie 1902–1950. Balassi Intézet; Collegium Hungaricum Párizs; Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria. Budapest, 2013. (A kötet anyaga magyarul: Vincze Gabriella – Markója Csilla – Bardoly István (szerk.): Mozdulatművészet = Enigma, XX. évf. 2013. 76. szám, tematikus szám); Beke László – Németh András – Vincze Gabriella (szerk.): Mozdulat – magyar mozdulatművészet a korabeli társadalom és művészet tükrében. Gondolat Kiadó, Budapest, 2013; Beke László – Páll Evelin – Vincze Gabriella (szerk.): Mozdulatművészet = Ars Hungarica, XL. évf. 2014. 1. szám, tematikus szám.

²³ Első jelentős műve: Madzsar Józsefné Jászi Alice: A női testkultúra új útjai. Athenaeum, Budapest, 1926. Életéről lásd: Zaletnyik Rita – Repiszky Tamás (szerk.): A gyógyító mozgás művésze. Madzsar Alice emlékének. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2012.; Vincze Gabriella: „Minden mozgás valamilyen szempontból lefotografálja a belső embert” – Madzsar Alice gyógytornász és mozdulatművész iskolája = Enigma, XX. évf. 2013. 76. szám, 73–85. o.

²⁴ Dienes 1912-ben tartott először előadásokat, de nyilvános tanfolyam meghirdetésére csak 1914 szeptemberében került sor. Korábban megjelent műveiből újraközölve: Dienes Valéria: Orkesztika – Mozdulatrendszer. Szerk.: Dienes Gedeon. Planétás Kiadó, Budapest, é. n. (1996); továbbá: Dienes Valéria: Az Orkesztikai Iskola története képekben. Vál.: Fenyves Márk. Orkesztika Alapítvány, Budapest, 2005. Életéről lásd: Beszélgetés Dienes Valériával. Vitányi Iván tv-interjúja = Valóság, 18. évf. 8. szám, 1975. augusztus, 83–101. o.; Vincze Gabriella: „A tánc az ember testbeszéde” – Dienes Valéria mozdulatművész és táncfilozófus iskolája = Enigma, XX. évf. 2013. 76. szám, 68–72. o.

²⁵ Rendszertanának első megfogalmazása: Szentpál Olga – Rabinovszky Máriusz: Tánc: a mozgásművészet könyve. Általános Nyomda, Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1928. Életéről lásd: L. Merényi Zsuzsa: Szentpál Olga munkássága. In: Dienes Gedeon – Pesovár Ernő (szerk.): Táncstudományi Tanulmányok 1978–79. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 1979. 281–335. o.; Vincze Gabriella: „Ott kezdődik a tánc, ahol a reális élet mozgása véget ér” – Szentpál Olga mozdulatművész iskolája = Enigma, XX. évf. 2013. 76. szám, 98–104. o.

²⁶ Vincze Gabriella: „Az egészség és a szépség útján” – Kállay Lili mozgásművészeti iskolája = Enigma, XX. évf. 2013. 76. szám, 105–109. o.; Devecseri Veronika: Berczik Sára egyetemes táncművész. In: Kővágó Zsuzsa (szerk.): Táncstudományi Tanulmányok 1996–1997. Magyar Táncstudományi Társaság, Budapest, 1997. 39–54. o.; Vincze Gabriella: „A stílus–stílusosság = művészet” – Berczik Sára mozgásművészeti iskolája = Enigma, XX. évf. 2013. 76. szám, 110–118. o.

²⁷ Dienes Gedeon: A mozdulatművészet története. Orkesztika Alapítvány, Budapest, 2005² 141–143. o.

²⁸ Vö: Dienes Valéria: Orkesztika – Mozdulatrendszer. Szerk.: Dienes Gedeon. Planétás Kiadó, Budapest, é. n. (1996) 111. o.

²⁹ Dienes Valéria: Művészet és testedzés = Magyar Iparművészet, XVIII. évf. 1915. 7–8. szám

³⁰ Ócsai József (szerk.): 50 év a testkultúra szolgálatában 1925–1975. A Testnevelési Főiskola évkönyve. Sport, Budapest, 1975. 24–26. o.; Kiss Dezső (szerk.): Testnevelés és sport Magyarországon a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság idején 1918–1919. Iratok a magyar testnevelés és sport történetéhez, 6. Testnevelési Tudományos Tanács, Budapest, 1970. 244–246. o.

³¹ 1921. évi LIII. törvénycikk a testnevelésről = Országos Törvénytár, 1921. 25. szám, december 31., illetve Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. Franklin Társulat, Budapest, 1922. 439–441. o.; T. Kiss Tamás: Állami művelődéspolitikai az 1920-as években. Gróf Klebelsberg Kunó kultúrát szervező munkássága. Magyar Művelődési Intézet – Mikszáth Kiadó, Budapest, 1998. 153–157. o.

³² 61.827/1924-VI.VKM. számú rendelet az iskolai táncanfolyamok vezetőinek képesítése tárgyában = Táncitanítók Lapja, 30. évf. 9. szám, 1924. október, 2. o.

³³ 229.230/1925.B.M. számú körrendelet a táncmesterképzés és a nyilvános táncitanítás szabályozása tárgyában = Budapesti Közlöny, 1925. 122. szám, május 31. 1–3. o., illetve Magyarországi Rendelet Tára, 59. évf. 1925. 267–276. o.

³⁴ Róka Gyula: A tánciskolák ellenőrzése = Táncitanítók Lapja, 32. évf. 2–3. szám, 1926. február–március, 2–3. o.

³⁵ Dienes Valéria: Orkesztika – Mozdulatrendszer, i. m. 111. o. Vö: Lenkei Júlia: A mozdulatművészet Magyarországon, i. m. 20–21. o.

³⁶ 231.391/1925. B.M. számú körrendelet a nyilvános táncitanításra jogosító oklevél megszerzéséhez szükséges képesítő vizsga határidejének megállapítása tárgyában = Budapesti Közlöny, 1925. 122. szám, május 31. 3. o., illetve Magyarországi Rendelet Tára, 59. évf. 1925. 276–278. o.

³⁷ Táncitanítók Lapja, 31. évf. 6–7. szám, 1925. június–július, 4. o.

³⁸ A közlemény részlet a szerző nagyobb munkájából: Bolvári-Takács Gábor: Táncosok és iskolák. Fejezetek a színpadi táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014. A kötet és a jelen közlemény az OTKA K81672 sz. pályázatának keretében készült.